

O šolskih vrtéh.

Govoril Vojteh Ribnikar pri občnem zboru društva učiteljev in šolskih prijateljev kraja Logatskega dne 4. aprila t. l. v Cerknici.

Da bi se povzdignilo kmetijstvo in pomagalo ubožanemu ratarju, trudi se danes mnogo ljudi. V različnih zborih, društvih in knjigah prizadeva se, teoretično pomoči kmetskemu stanu — večinoma pa vsa ta, včasih trudapolna dela, ostanejo, žalibog, v praksi neplodovita. Sklepi enket in društev ostanejo le preradi edino le na papirji — knjige se praše v knjižnicah. Izkušnja nas uči, da teorija ni in ne bode prinesla pravega sadu sama; če pa je združena s prakso — donaša stoteri sad. To se godí pri kmetiji. Umnega obdelovanja polja, senožeti, gozdov, kakor tudi pametne živinoreje priučí se naš národ od svojih očetov; o boljših, novejših načinih teh del pa morejo večji, premožni posestniki manjše in revne poučevati s tem, da izkušajo na svojih zemljiščih novosti kmetijstva, naj si bodo potem semena ali obdelovanja ter tako uvedejo v svojim kraji, kar je dobro in kar dela našo užé izsesano zemljo rodovitnejšo. V jednej stvari pa more naše društvo, oziroma ljudska šola, neposrednje, dejansko delovati, z jedno pri nas zeló zapuščeno pánogo kmetijstva pomagati ratarju — odpreti mu novi — skoraj nepoznani vir dohodkov, s sadjarstvom.

S pravim poukom v sadjarstvu more si postaviti šola neizbrisljiv — ja večén spominek med národom. Ako pa hočemo, da bi ta pouk bil uspešen, treba je, da se taisti v šoli teoretično — a še bolj praktično vadi. Oplemeničenje, obrezovanje, sajenje drevesec itd. to so spretnosti, katerih se je treba praktično priučiti. Praktičnega sadjarstva pa se v ljudski šoli moremo priučiti le v šolskem vrtu. V povzdigo šolskega vrtnarstva namenjen je moj današnji govor o šolskih vrtéh.

Ukaz ministra za uk in bogočastje z 20. avgusta 1870. l. § 56., 5. odstavek velí: „Prirodopis se najpripravneje uči v šolskem, tako narejenem vrtu, da ustreza času in kraju“. Šolski vrt v mestu, ali na deželi mora biti tedaj gledé kraja različen — ker pa so kraji našega okraja skoraj jednaki, morejo biti tudi vrti gledé razdelitve in obdelovanja enaki. Poleg tega, da se na šolskem vrtu mladini razkazuje in da se uči spoznovati domači kraj, domačo naravo, naj se vadi ljubiti red, lepoto, spoštovati lastnino, delo, a posebno tudi prekoristnega sadjarstva in zeljenarstva, krasnega cvetličarstva, koristnega gozdarstva in kratkočasnega čebelarstva.

Ako kdo potuje po našem okraji, čuditi se mora, da v nekaterih krajih ni skoraj nikacega sadnega drevesa, ali, da so pač nekatera sadna drevesa, katera pa ne zaslužijo tega imena. Kaj je vzrok temu? V nekaterih krajih zaslužili so si ljudje o času, ko ni bilo železnice, veliko denarja z vožnjo. Živeli so dobro, vozeč blagó od kraja v kraj, a domá so pa pri tem popolnoma zanemarjali kmetijstvo, zlasti sadjarstvo.

Ubogo sadno drevje ni jim donášalo leta in leta toliko, kolikor so si prislužili z vožnjo v jednem mesecu. Sadjarstvo bilo jim je tako rekoč nekaki „nebodigatreba“. V drugih krajih zopet ljudstvo, kjer si namreč ni služilo z vožnjo, ni poznalo vseh teh potreb, kakor dandanes. Kava, riž, dandanašnja obleka, davki, dragi delavci in posli — to so jim bili nepoznana reč, živeli so le s tem, kar so pridelali domá, oblačili se z domačo raševino. V takih krajih zasadili so — starčki — sem ter tje kako sadno drevo. Nikdo pa se ni trudil za pouk, kako se drevje sadi, plemeniti, vzgojuje in oskrbuje. Niso imeli veselja do te reči, in če človek do kake reči nima veselja, ne opravlja je ali če jo užé, pa jo opravlja le slabo in površno.

Ko pa je vožnja ponehala in so do sedaj nepoznane potrebe zahtevale večje vsote, je naš kmet zanemarjeno svoje posestvo zopet bolj in bolj jel obdelovati. Gledal in izkušal je pridobiti z umnim obdelovanjem polja in živinoreje, da bi shajal, a sadjarstva, o katerem še pojma ni imel in ga še sedaj nima (izjeme so seveda povsod), ni si upal poprijeti. Nekateri kupili so pač v drugih krajih oplemeničena drevesa, vsadili jih na svoja zemljišča — a niso rastle. Nevešči sadjarstva niso vedeli, da je bil vzrok nerašče iskati znabiti v tem, da se ni vsadilo pravo plemo, da se drevesca vsled slabe — premokre ali presuhe — nerodovitne zemlje, ali vsled mrzle lege niso prijela, ko so bila popred v zelo rodovitnej zemlji in v toplem kraju, ali da so se vsadila vsled nizke cene le slabo vkoreninčena, ali iz gozda prinešena, starikava, skrevljena, popolnoma nesposobna drevesca, ali, da so se pregloboko ali preplitvo vsadila i. t. d.; za vse to se niso zmenili, pač pa obsodili naše kraje, da sadno drevje ne raste tukaj. Nekaterim — znabiti sadjarstva večšim posestnikom, so se pa vsajena drevesca prijela, in čez nekaj časa tudi donášala sad, pa otroci, žalibog, tudi odrasli, padli so na ta drevesa, oropali jih nezrelega sadja in polomili pri tem najlepša drevesa. Tudi ti posestniki izgubili so veselje do sadjarstva. To so bili nekaki vzroki, zakaj da je sadjarstvo v naših krajih na tako zelo nizki stopinji.

Koliko vredno pa je sadjarstvo, mislim, da mi ni treba razlagati na obširno, vsaj nam kažejo oni kraji, kjer imajo mnogo sadnega drevja, koliko dobička jim daje. Nevednost v tej panogi kmetijstva moremo odstraniti, ako uredimo šolski vrt tako, da se mladina prav temeljito nauči praktično in teoretično sadjarstvo, zlasti pa vseh ročnosti, ki jih je treba pri vsem tem delu. Poleg teh ročnosti pa privadimo ljudi tudi spoštovati tujo lastnino. Zakaj nihče ne krade žita na polji? Enako spoštovanje do sadnega drevja moramo vcepiti v mlada srca. Ko pa bode v naših krajih zasajeno mnogo sadnega drevja in bode vsak imel raznega sadja domá na izbiri — ne bode ga nihče kradel sosedu.

V šolskem vrtu naj se kaže, kako se mora plemeniti, vzgojevati, saditi in oskrbovati sadno drevje, tam se naj vzbuja veselje do te prekorsne stvari, od tam naj ide množica popolnoma pravilno vzgojenih drevesec v národ, in prepričan sem, da se bode naše ljudstvo, ko hoje in smreke v gozdu sadí le radi lesa, ne oziraje se na pozen užitek, veselo poprijelo sadjarstva, katero mu ne bode donášalo samo lesa, temveč tudi v kratkem času mnogo več vrednega sadja in mu zboljševalo do sedaj brezsenčne senožeti in pašnike.

Ker pa se mora zemlja odpočiti ter se ne more na enem in istem mestu gojiti neprenehoma drevesca, kakor tudi, da se izsesana zemlja gnojiti mora, se učitelj na takih lebah lahko bavi s zelenjadorejo. Kake zelenjave naj gojí — to bode učitelj užé sam po izkušnji izvedel; prizadeva naj si, da poleg starih, obče dobrih rastlin uvede v národ tudi novejšo zelenjavo ter v tem pouku vadi posebno dekleta, ker se pri nas le ženstvo bavi s tem oddelkom kmetijstva.

Na šolskem vrtu naj se otroci učé tudi spoznavati lepoto narave in naj se vadijo lepega okusa, zato naj se na vrtu gojí tudi razne cvetice. Cvetice so mnogovrstne. Nekatera je treba vsako leto sejati, druge je treba zasaditi le enkrat i. t. d. Ker pa cvetlično seme mnogo denarja stane, učitelj pa pri slabi plači in znani trdosrčnosti krajnih šolskih svétov ne bode veliko semen kupoval, sadil bode rají one cvetice, katere več let rastle in cvetó. Med temi je v prvi vrsti kraljica cvetic — vrtnica. Vzgoja te cvetice ni ravno težavna, vsled mnogih vrst pa najbolj zanimiva.

Če je šolski vrt zelo velik, lahko se izkuša tudi nekoliko z gozdarstvom, da se seje razno gozdno drevje i. t. d., radi kratkega časa in nič drugega, pa se naj ima slednjič na vrtu tudi nekaj panjev čebel.

Šolski vrt — po mojem nemerodajnem mnénji, naj bode urejen tako, da se nahajajo v njem

1. lehice za sejalnico;
2. lehice za pikiranje;
3. lehe za oplemeničena drevesa;
4. za otroke poizkuševalne lehe;
5. lehe za sočivje;
6. lehe za sejanje gozdnih sadik;
7. male lehice za cvetice;
8. prostor za ulnjak.

Za sejalnico zadostujejo 3 lehice, jedna je obsejana a dve počivati in se rabiti tedaj za zelenjarstvo.

Za pikiranje zadostujejo 4 lehe, dve ste zasejeni, a dve počivati in se rabiti za zelenjarstvo.

Za drevesnico določenih mora biti pri 5letni vzgoji 7 leh. Tekom let je 5 leh zasajenih, a 2 lehi zopet počivati — in se rabiti za zelenjarstvo.

Za sočivje uporabijo se popred omenjene počivalne lehe; ako pa je vrt velik, se lahko nekaj leh tudi za to določi.

Za otročjo poizkuševalno drevesnico se lahko uporabijo lehe ob plotu.

(Konec prih.)

Pogovor o vremenu.

(Dalje.)

Kmet: Ali zadenejo ti učeni proroki kaj?

Učitelj: Kaj pa da, kolikor se je do sedaj dognalo, zadenejo v sto dnevih 85 krat, včasih več, včasih manj. Več pa dandanes ni mogoče doseči; in razumni ljudje so s tem zadovoljni.

Kmet: Sicer je pa veliko umnih kmetovalcev, ki gledé prihodnjega vremena tudi resnico pogodijo.

Učitelj: To je res, ali takih je v resnici le malo; morajo biti to le stari izkušeni možjé, ki marljivo opazujejo veter, oblake in druge prikazni.

Kmet: Kako pa je to, da ti le telegrami o vremenu ne stanejo več, kakor pri priliki 20 kr. na mesec, vsaj so sicer telegrami dosta draži.

Učitelj: Vidite, z Dunaja vam telegrafujejo sleherni dan ob dveh popoldne le nekaj črk. S pomočjo posebnega razjasnila („ključa“), ki ga vam z Dunaja pošljejo, pa vi koj veste, kaj črke pomenijo. Teh črk je deset, katere vi po dratu izveste; prve črke vam kažejo, kje v Evropi je visoko barometrovo stanje (in kako visoko), kje je torej lepo vreme, in kje je nizko barometrovo stanje (in kako nizko), torej kje je dež. Iz tega učeni vremenoslovci posnamejo kolikor toliko dobro, kakšno vreme bode pri nas nastalo. Če vedó, n. pr., na Laškem je dež, potem preudarijo, če utegne ta dež se tudi k nam pomakniti, ali ne. — Za neizkušene vremenoslovce pa poročajo po telegrafu še drugih pet črk, ki pomenijo napoved bodočega vremena. Te slednje črke prorokujejo prihodnji veter, pooblačenje, padavino (dež, sneg) in toplino.

Kmet: Ali si kdo naroči te brzozjavne vremenske napovedi?

Učitelj: Po Slovenskem mi ni znano veliko o tem; v mestu K. ob Savi so imeli take napovedi. Došle te novice so potem na črni tabli tudi občinstvu naznanjali. Graščak B. v M. jih je tudi imel. Neki Graški nemški list, ki sicer ni priporočila vreden, ima redno dan za dnevom v zadujem predalu tudi poročilo o vremenu. V Gradci, ko